

... והנראה לי בארבעת... שנים שכלול, שהם שמה כצאתם מן הסוד אשר היה לא בקים דע והאנה נפן ורפון וסיוס און לשחות, אל סקום האילות נותני פרי והנרות, ולקח לברון זה האה שבפירות האדמה, והטוב שריחו, והיפה שבעליו, והטוב שבעשבים נכ, ר"ל ערבי נחל, ואלו הארבעה סיני הם אשר קבצו שלשת הברים האלה, האחד כהם, רוב צמאותם בארץ ישראל בעת הראה והיה כל אדם יכול לסצאם, והענין השני, טוב מראה ודענונהם ויש בהם טובים בריהם והם אחרונ והרס, אבל לולב וערבה אין להם ריח לא טוב ולא רע, והענין השלישי, עפרם על לחותם והענונהם בשבעה ימים, מה שאי אפשר זה בארץ קים ורמונים ובאספרגל ובאנים וכוונא בהן :

18

אהבה שאינה תלויה בדבר (משך כספי "מלאכים כלי אג"י)
מובא בתלמוד (מסכת כתובות דף ק"ב ע"א): רבי אבא מנשק פיפי (=סלע) עבור ואמר לי בן דודי, הרב שמחה קוק (רבה של רמתגן), כך פירש זאת הרב: מה היה המיוחד בסלעים הללו, ומדוע נישקם רבי אבא?
- סלעים אלו אינם עושים פירות, ואף על פיריכן נישקם רבי אבא. לו היה רבי אבא מנשק את רבני האדמה, סבורים היינו שעושה הוא זאת, מפני שהאדמה סופה שתיין פירות, וחשיבותה וקדושתה של ארץ ישראל היא רק בנין המצוות התלויות בארץ (תרומות ומעשרות וכו'). אולם, אהבתו של רבי אבא לארץ ישראל היתה אהבה שאינה תלויה בדבר, וקדושתה הינה עצמית, לפיכך נשק אף לאבנים ולסלעים...

19

פרקי דרבי אליעזר:
... ואין עץ החיים אלא תורה, שנאמר עץ חיים היא (12) למחיוקים בה. (פרק יב) מורש רבה:
ששים המה מלכות, אלו ששים חבורות של צדיקים שישבו בהן עון חתח עץ החיים ועוסקות בחורה... (שיר ו' יד) אלשיך:
ועץ החיים בחור הגן - היא החורה ויתר המצוות סכיבותיה, והיא חיים מצד עצמה. (שם ב ט) ואכל וחי לעולם - שעל ידי עסק בסודות החורה אין למלאך המות שליטה בו, כהמעשה בדרך המלך בשבת ל'. (שם ג כב)

20

שפת אמת:
בפסוק ועץ השרה יתן פרוי, דרשו חז"ל אילני סרק עתידין לעשות פירות. נראה כי הכל תלוי בעבודת האדם, כי האדם נקרא עולם קטן, ויש בו מכל פרטי הבריאה, וכפי התעוררות האדם ככל קומה שלימה שלו לעבודת השי"ת, כך מעורר כל הברואים, וכמו שיש בעולם אילנות מפירות ויש אילני סרק, כן נמצא כזה באדם אברים שהחיות מתרכה בהם, ויש שהחיות מועט בהם, וכשהאדם מתקן הכל וזה כענין החוקים, שאין האדם מרגיש הטעם אף על פי כן נמשך אחר גזירת המלך, וזוה מתקן אותן המקומות שאין החיות מתגלה בהם, וזוה אילני סרק שעתידין לעשות פירות... (בתקותי תרמ"ד)

21

שם משמאל:
יש להבחין בענין זה סיו בשכס"אין אברים בו חתוך, הלא מה שהוא ראש השנה לאליל הוא דבר נטע, שצדו רוב גפניו שנה ועלה השרף באלילת ונמצא הפירות מתקין מהם, ומה עץ שלא יאמר בו חתוך, אחר שאין בו קדושה ולא מצוה ולא נעשה בו וס ולא עזק מעניי ישראל?
ועוד דענין האילין הוא המכרז את הפר לארץ, והוא מפתח בין הארץ והפר, ויש בו כח המכרז, ונראה שרמו יש בנטימ"א שלו אילן צ"א במספר שני השמות הרי"ת, אשר שמים ארץ מתיחסים אליהם, והוא חיבור שמים וארץ, ומן דמיון של האילין בנטימ"א, ולמר על רחמינותו, ועל כן נמשל האדם, כדמכ"ב (בריש כ"י) כי האדם עץ השרה, כי יצוה האדם לחבר העליתים והחתונות כאשר יש בו ושהם מתלוינים ונף נושא ונישמה מהחתונות, ואמר ז"ל בטעם צלה ערובה מפני

לקראת טו בשבט
אגרות הראיה (ד' ס"ט"ג)
... יום האספה נכון מצדי לקבוע ליום סיו שבט הסמוך, שהל ביום הראשון בשבוע, שעי"פ המנהג יש בו איזה רושם של יום חגיגה של התעוררות לחתיה ישובית באה"ק, במקום חמשה עשר בשבט שהל בשנתנו זו בש"ק. ברגשי כבוד וברכת ד' מציון להצלחת פעוליו ומחשבותיו הטובים. הקי אברהם יצחק הק"ק

22
וכתב עזר וי"א ונאכל כפריה ונשבע כטובה ואין לאוכרו שאין להבדל הארץ כשכיל פריה וטובה אלא לקיים מצות התלויות בה ע"כ וכה"נ ישנו (י"א) וי"א הרא"ש ז"ל לא היה אופ"י (י"א) וגם לא היה אופ"ר ונודה לך וכו' ב"ה

23
וגם מטובה ואין לאומדן וכו' מימה כלל קדושת הארץ כשכיל פריה וטובה אלא לקיים מצות התלויות בה ע"כ וכה"נ ישנו (י"א) וי"א הרא"ש ז"ל לא היה אופ"י (י"א) וגם לא היה אופ"ר ונודה לך וכו' ב"ה

24
... נשי"ד רבי ישמעאל נמי לא למר מקרא והספה נדנך הלא כלל הארץ ורוב ישראל כדיוני על הדמיון, שבעבודת נקרקע נופה מזה שמוס ישנו לך וישראל וכוונתו פירותיו הקדושים, ועל זה יוחזה הכוונה והספה נדנך, וכוונתו אורכו נון כשפונים הילוכ מזה מלוח, וכאלו המר לא היתה הפילין מפני שזכר כהורה, כ"י

25
לה ימלא לה להסוף דגני מפני שזכר כהורה, כ"י

הרב השתתף בחגיגת ייסודה של המושבה מגדיל. נטעו שם נשיות, וכיבוד את הרב לנטוע את השתיל הראשון.
השליך הרב את המעדר שהושיטו לו והתחיל לחפור את הגומה כמו ידיו. התבונן בו הרב זאב גולה, שאף הוא היה באותו מעמד, וראה פתאום כי פני הרב בוערים כלפיד וכולו רוגש ורועד, והוא נטע את השתיל באדמה מתוך אימה ופחד.
חמה הרב עזר על כך ושאל את הרב: - התרגשנו עצמנו וזו על שום מה היא באה? הגה שותלים ב"ה מאת עצים כאלה בארץ. השיבו הרב: - בעת שאנחנו את הנטע הרך בידי, נוכרתי בדברי המדרש ויקרא רבה (כה) על הכתוב (דברים יד, ה) 'אחיה ה' אלהיכם הלכו... ובו חדבקו' - 'זכי אפר' - 'כי ה' אלקיך אלא אוכלתי... אלא, מתחילת ברייתו של שלום לא נעסק הקב"ה אלא במטע תחילה, שנאמר: 'וישע ה' אלהים שן בערן' (בראשית ב, טו), אף אתם כשנכנסים לארץ - לא תתעסקו אלא במטע תחילה - 'כי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל' (ויקרא יט, כג). ונהו, בשעה שאנחנו בידי את השתיל להכניסו באדמת הקודש, נוכרתי בדברי רבותינו ז"ל והרגשתי שאני מתרבק בשכינה. הדרדה גדולה אחחחח...

26
... מכת"ב זה הגני פוהבו ברחובות, אשר באנו, עץ כ"ב ש"י, אמש, בדרכנו לזע בעיר העניבים, מה אוכל לצייך לך, אחי יוקירי, הדרת ארץ חמה הנראה והולכת והתגלה בפיצה הדרה בכל מקום אשר הישוב החדש הלך ופורה, הולך ומתקדם, בידי ד' הנטייה על צמה לפחה לו פחה חקוה וקרני אור ישיבה בחבל נחלהו, הנהגו חודו ומשכבו, מי יגלה גלי העפר מלל הלבבות האסומות, ישנו אדמת פירות תוקם האשכולות ויערו הננס ממנה, ומכל קממיה ביהד עם כל צלבוטתיה ורבינותיה, ויבאו לארץ חיים להלקט אחד אחד להבטח בארץ חיים, למלאות דבר ד' להקטוף דודי רומים.

27
במצב המשיבה מצאנו שישנו לטובה לעומת הכנה עברה, בהיקף וזבלה גם על כוונה הכללית, בכעיים הגדולות שבאירופא מים צלולים וזכרים, העולים עם על הלילות העליונות ומשקים ג"כ את סדרות האקליפטוסים, המצטרים את החובות המושבה מפני צריכתה, בדרך מציב גבול אלמנה, והצ"ה, מה אוכל להאר לך וזוהו נעשמו, היישימה ממש, ר"ח י"ב, העובר דרך השרון, כל פרדסי המזרחייה, והבון ככצי הקדקים וכרמי ההמה, והתגלגל על גבי הרי יהודה, העוטרים אותה בכל עצי ע"ה, הדי צדונו כמקום בור ד', בקרן בן אור הקליל, המראה לעינינו כמבשר יסודה והטובים לאבלי ציון וירושלים וטחן עז והעצבות לים. - ר"ח זה, כי ה' יעקב את הדתו ועדניו הנכבאים אוהבו אל במתי באון ד'!

28

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צז עמוד ב
 תניא אידך: רבי אליעזר אומר: אם ישראל
 עושין תשובה - נגאלין, שנאמר +ירמיהו ג'+
 שובו בנים שובבים ארפא משובתיכם. אמר לו
 רבי יהושע: והלא כבר נאמר +ישעיהו נ'+
 חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו, חנם נמכרתם -
 בעבודה זרה, ולא בכסף תגאלו - לא בתשובה
 ומעשים טובים... [27]

דף צח עמוד א..... ואמר רבי אבא: אין לך קץ
 מגולה מזה, שנאמר +יחזקאל ל'+ ואתם הרי
 ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשא לעמי ישראל
 וגו'.
 רש"י מגולה מזה - כשתתן ארץ ישראל פריה
 בעין יפה או יקרב הקץ, ואין לך קץ מגולה
 יותר.

לנתיבות ישראל א עמוד 192

באחרונה מבוארת עוד תורת-שתיקתו זו של ר' אליעזר, שבסנהדרין צ"ח.
 בהמשך כל הענין שם להוראת הקץ המגולה של ר' אבא, ב"יוסף ח"ן להרב ר' נתן
 פרידלנד. (אשר הגאון האדורי"ת בהסכמתו שם מעיד שגם אביו הגאון רבי בנימין מאור
 הוסיפו בעיניו דרכיו ודבריו של הרב"ש) ב"דף כו': "וחתמה הגמרא שם ושחק ר"א
 זאמר לי מ"ר הגאון ר' זונדיל סלאנטר תנצ"ה כי שתיקה כהודאה דמיא, וכן נמצא
 בירושלמי ביצה, (נ' שצ"ל תענית, והוא בפ"א הא) איסתליק רבי אליעזר, וכמפורש
 ב"קרבן העדה" שם שהודה, דא"כ למה צריכה הגמרא דוקא פה לסיים שחק ר"א
 דלא כהרגיל, אלא רק להודיע שהודה לר"י, והראה לי בפד"א שהודה בפירוש, נמצא
 רב יחידי שהדבר תלוי בתשובה, ואחרי תיבות ושחק ר' אליעזר הביא הגמרא
 תומ"י ע"ז ואמר ר' אבא (אין לך קץ מגולה מזה שנאמר ואתם הרי ישראל ענפכם
 תתנו ופריכם תשא לעמי ישראל כי קרבו לבוא), היינו על כל הנ"ל, כאומר אין
 תשובה מעכבת ואין קץ מעכב, כי אין קץ בדבר רק זה הקץ המגולה, כאשר בכל זמני
 הכושר יתקרבו ישראל לבוא אל ארץ הקדושה של נחלת שדה וחרם והארץ נתן להם
 יבולה קשע רב זה הוא הקץ המגולה, וזה הוא דור שב"דוד בא, (ומקודם שם: כי
 סתמא דגמרא כתבה שם ואמר ר' אבא ב"וא"י אף שלא נזכר שם ש"ר אבא מקודם,
 לומר שר' אבא טובב הולך על כל דברי התנאים והאמוראים שם), ועתה בי צדקתי
 שרב היה מודה לר' אבא, שהרי אגדת בראשית רב חיברה, כמו שכתב עיר וקדיש
 ר' אברהם בן הקדוש הגאון מווילנא זצ"ל, ושם בפרק פ"ב על הפסוק הקבצו ושמעו
 נאמר: אמר יעקב לבניו אע"פ שאיני יודע אימתי יום הדין אלא הרי אני אומר לכם
 כשתאספו ותקבצו אותה שעה אתם נגאלין, שנאמר אסוף אסוף יעקב כולך (מיכה ג')
 מיד ויעבור מלכם לפניכם וד' בראשם".

(ב"ה, י"ד תשרי התשל"ט.)

בסוכות תשנ"ב

"כל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת" מתוך תורתאמך אם למסורת
 קרי וכתוב, "בסוכות בסוכות", וירושלים מקדשת ופוללת כל ישראל וכל
 ארץ-ישראל. "והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו כל
 הכתוב לחיים בירושלים". בספר "חסד לאברהם" חלק "עין הארץ": כל
 אדם (מישראל) הדר בארץ-ישראל הוא צדיק אף על פי שהוא בחזקת
 רשע. הוא בחזקת רשע מצד פרטיותו, והוא אף-על-פי-כן צדיק מצד
 שייכותו הכלל-ישראלית, "ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ מעשי
 ידי להתפאר". במעשיהם של צדיקים כתיב "מקדש ד' כוננו ידוך"
 (כתובות ה'). מצות הסוכה כוללת גם הלקיחה לכם משלכם כל ארבעת
 המינים עם הערבה, שאין בה לא טעם ולא ריח לא תורה ולא מצוות,
 וכולם כלולים הם בלקיחה אחת משלכם, כמו הראויים לישב יחד,
 בהתברכנו כולנו כאחד באור פני ד' אלהינו הנותן לנו תורת חייו ואהבת
 חסדו מתוך בחירתו בנו באהבה בכרית נצחו חי וקיים לעד לעולם.

צבי יהודה הכהן קוק

בית יוסף אורח חיים סימן תרנא

יא (ב) אם צריך לחבר האתרוג ללולב בשעת הנענוע
 ולנענע שניהם יחד או אם אינו מנענע אלא אגודת
 הלולב לבד ויד שמאלו שהאתרוג בה תהא עומדת
 במקומה בלי נענוע?

דבר זה לא נתבאר בגמרא ולא בדברי הפוסקים. אבל
 ה"ר מנחם מרקנ"ט כתב בפרשת אמור (ד"ה ולקחתם)
 צריך לסמוך האתרוג עם שאר המינים שלא להפרידה
 מן הבנין.

וסוד זה נגלה אלי בחלום בליל יום טוב הראשון של חג
 הסוכות בהתאכסן אצלי חסיד אחד אשכנזי שמו הרב
 ר' יצחק. ראיתי בחלום שהיה כותב השם ביו"ד ה"א
 והיה מרחיק הה"א אחרונה מן השלש אותיות
 הראשונות. ואמרת לי מה זה עשית והשיב כך נוהגים
 במקומינו ואני מחיתי בו וכתבתי אותו שלם ואשתומם
 על המראה ואין מבין. למחר בעת גטילת לולב ראיתי
 שלא היה מנענע רק הלולב ומיניו בלא אתרוג והבנתי
 פתרון חלומי וחזר בו.

ורז"ל רמזו סוד זה בויקרא רבה (פר' אמור ל ט).
 אמר[ן] שם:

פרי עץ הדר (ויקרא כג מ) זה הקדוש ברוך הוא
 שנאמר (תהלים צו ו, דה"א טז כז) הוד והדר לפניו.
 כפות תמרים זה הקדוש ברוך הוא שנאמר (תהלים צב
 יג) צדיק כתמר יפרח,

וענף עץ עבות זה הקדוש ברוך הוא שנאמר (זכרי' א
 ח) והוא עומד בין ההדסים,

וערבי נחל זה הקדוש ברוך הוא שנאמר (תהלים סח
 ה) סולו לרוכב בערבות תראה שכל המינים האלו
 רומזים בשם יתברך עכ"ל:

ד. מלאים מצוות כרימון

ירושלים עיה"ק, ב"ה, כ"ו תשרי ה'תש"ד

לכבוד קבוצת שלוחות, שלום וכל נעים ד'.
 מקרב לב הנני מביע לכם תודות על יקרת המשלוח של הרימונים הקדושים
 (בתשובות חתם-סופר חלק שישי חידושי לולב הגזול דיבור המתחיל "דומה
 לכוש"י": "שהעבודה בקרקע גופה מצווה, משום ישוב ארץ ישראל ולהוציא
 פירותיה הקדושים"), אשר קיבבתם להוציא לי דבר-בעתו להלכת החג
 והדרו לכבוד הסוכה ונויה, בהתאם עניינה שכל ישראל ראויים לישב
 בסוכה אחת, ושכולם נעשים אגודה אחת², ושכולם מלאים מצוות
 כרימון³, ובחיבת-הקדוש היתירה הנודעת מפינת השמיטה⁴ המיוחדת לכם,
 בתוקף נצח ישראל ועוזם שמחבבים את המצוות⁵, כה תתמיד תשגא ברכת ד'
 עליכם לקוננות מעשיכם להצלחת חילכם ורוממות רוחכם במלוא קידוש
 שמו על תקומת עמו ונחלתו.

ומעניינה הנה לכם ביאורי האמיתי, על מאמר חז"ל "שריקנים שבך מלאים
 מצוות כרימון". נושא הענין הן המצוות, והריקנים ממצוות מלאים מצוות.
 הא כיצד? אכן הנה ההסבר: "כרימון" מביא את עניינו של מילוי זה,
 שאיננו כשאר מילויים שבעולם, שבהם הממלא והמתמלא אינם מזדהים
 כאחד במהותם העצמית, וכאשר גרעינים ביחס אל הפרי, אלא כרימון שבו
 הגרעינים ממלאים את כולו, והם הם הרימון והמתמלא-המתמלא הם הם
 אחד בעצמו, וכן מצוות התורה ביחס אל האדם מישראל, שהן שייכות
 למהותו העצמית⁶, ולפיכך מזדהות אתה וממלאות אותה ולא תיתכן
 במציאות של אדם מישראל ריקנות אמיתית מהן, אע"פ ואלא שמעוכבת
 מאד הוצאתן-לפועל בהתגלותן המפורטת ממקור התורה, המהווה את
 מהותו העצמית ואת תוכן חייו ואמיתת ממשותו⁷.
 בכפלי ברכות, שמח בכל מעלות התקדמותכם, נאמן ידידות יקרכם.

צבי יהודה הכהן קוק